

MEDIERS GENVÄGAR

Mediebilden av gentekniken har gått från mardröm till dröm, från att skapa fruktan till att inge hopp. Mardrömsscenarioer föddes i kölvattnet av bilderna på det klonade fåret Dolly, som släpptes i pressen 1997. Tyska Der Spiegel lyfte fram en av de mest skrämmande; en masskloning av Hitler som i tidskriftens bildcollage målades upp som en möjlig framtid.

Gen-etik i fokus på symposium

I juni var Lunds universitet värd för symposiet "Att forma vår framtid". Programmet var tvärvetenskapligt sammansatt för att belysa aktuella bioetiska frågeställningar inom genombiologin.

– Vi fick många positiva reaktioner, deltagarna fick nya perspektiv och mötte andra forskare än kollegor inom stamcellsprogrammen, berättar Carl-Gustaf Andrén, f.d. universitetets kansler och ansvarig för symposiet tillsammans med professorerna Ulf Görman och Göran Hermerén.

Symposiet samlade drygt femtio deltagare från hela Norden under tre dagar. I fokus stod etiska och rättsliga frågor kring bioteknik. Filosofiska, kulturella och kommersiella frågor belystes, alltifrån mediernas framtidsscenarioer kring det klonade fåret Dolly till katolska kyrkans nutida syn på embryoforskning.

– I vår framtid är inget givet, vi formar den själva, sa Carl-Gustaf Andrén i sitt inledande anförande. Det är ett stegvis arbete där genetiska formler och etiska gränser måste sättas in i ett långt vetenskapligt perspektiv.

Under fem år har etikforskningsprogrammet varit en del av genomforskningsprojektet Swegene, med en budget på drygt tio miljoner. Fyra böcker har publicerat resultat av forskningen. En av dem, "Etik och genetik" från 2004, är en antologi med Carl-Gustaf Andrén och Ulf Görman som redaktörer.

DET KOMMANDE ÅRET ska ytterligare fyra volymer och ett antal vetenskapliga artiklar publiceras. Bland aktuella titlar finns "Drömmen om långt liv och odödlighet", med författare Eva-Lotta Granthén (se artikel på nästa uppslag).

– Temat i samtliga böcker är gränsöverskridande, vår ambition har varit att

Etnologen Malin Ideland forskar om hur gentekniken presenteras i medierna.

FOTO: THORE SONESON

– Dramatisering av fakta är en av populärpressens vanligaste metoder för att sälja nyheter. Att manipulera djur, och i förlängningen människor, skapade en rädsla byggd på föreställningen om naturen som God. Att vi bör låta naturen ha sin gång.

Det säger lundaetnologen Malin Ideland, en av föreläsarna på etiksymposiet ”Att forma vår framtid”. Hon doktoretrade 2002 med avhandlingen ”Dagens gennyheter”, en djupgående analys av hur gentekniken presenterats i medierna sedan forskningen intensifierades vid

1990-talets mitt. Hon har i sin fortsatta forskning studerat hur tv-mediet och populärkultur som såpoperor använder forskningsrön för att skapa nyheter och underhållning.

– Medierna beskylls ofta för att sprida felaktiga uppfattningar, men det är en förenklad bild. Medierna är en länk mellan den akademiska världen och övriga medborgare. De har en demokratisk funktion men medierna är samtidigt ett filter som styr vilka berättelser som släpps igenom.

FRUKTAN FÖR TEKNIKEN låg bakom den medieskapade rädslan att vaccin mot mässling kunde orsaka autism. Ursprunget var en artikel där en forskare funnit spår av mässlingvirus i tarmarna hos autistiska barn. Genom en stort uppslagen artikel i Dagens Nyheter 2002 med gråtande föräldrar och barn som inte vågade vaccinera sig, spreds skräcken vidare.

– Bilder på sjuka barn är ett av de mer effektiva retoriska övertalningsmedel medierna har till sitt förfogande, menar Malin Ideland. Trots motbevis kunde de aldrig slå ut bilden av det sjuka barnet.

Men mediernas minne är kort och

nyhetsbehovet stort. Malin Ideland pekar på hur en annan bild av gentekniken idag kommit att ersätta och dominera i medierna.

– Idag har hoppet ersatt fruktan. Ledordet för hur medierna ser på dagens människa är Frisk, med hjälp av genteknik och stamcellstransplantationer, med genetiska tester som förebygger cancer, och botar allvarliga sjukdomar som Parkinson.

– Medierna sprider en positiv bild där svenska stamcellsforskare framställs som ”bäst i världen” och gentekniken vår industris framtid. Tilltron till medicinsk forskning och utveckling är idag lika stark som den tidigare tron på att IT-välståndet skulle vara för evigt.

DENNA POSITIVA MEDIEBILD är delvis medvetet skapad, menar Malin Ideland. Stamcellsdebatten styrdes, främst av Dagens Nyheter, under början av 2000-talet in på teknikens användbarhet, inte på de etiska och moraliska frågeställningarna.

– Man kunde önska en mer nyanserad men kritisk hållning i media, säger hon. Ta upp riskerna med stamcellsteknik, de ekonomiska aspekterna – vem kommer att ha råd med dessa behandlingar? – det

etikforskningen ska ligga före genomforskningen, vara med och forma framtiden och inte enbart analysera effekterna av medicinska framsteg i efterhand, avslutade Carl-Gustaf Andrén sitt anförande.

Symposiet markerade att etikforskningsprogrammet inom Swegene formellt har avslutats. Resultaten av detta arbete kommer att påverka forskningens inriktning i framtiden, menade rektor Göran Bexell.

– Symposiet visar på behovet av en rationell etisk analys av forskningens mål och metoder, det är bättre att vi själva bidrar att forma forskningens innehåll än att andra gör det åt oss, sa han.

THORE SONESON

Ulf Görman, Carl-Gustaf Andrén och Göran Hermerén arrangerade symposiet om bioetik.

FOTO: THORE SONESON

► är väldigt komplicerade processer och mediciner det handlar om.

De stora rubrikerna i pressen skapade en debatt inom forskningsvärlden som ledde till snabbare beredning av nya lagar. Vetenskapsrådet skapade en forskningsetisk nämnd, medierna skulle inte ensamt agera etikpoliser.

– Jag tror att det öppna samtalet i medierna är positivt, att det etiska samtalet förs ut till samhället. Forskarna får inte stänga in sig av rädsla för att väcka fel associationer eller förhoppningar.

Samtidigt menar Malin Ideland att mediernas roll måste ses i ett större perspektiv. De berättelser som sprids i nyhetsmedier och populärkultur baserar sig på våra allmänna uppfattningar. Idag finns en tydlig tendens i medierna att se positivt på framtiden. Hoppfulla bilder av möjligheter med genteknik har ersatt de mer pessimistiska hotbilderna av framtiden.

– Debatten om gentekniken fokuserade tidigt på tekniken att välja barn, att skapa den perfekta människan. Då framställdes det som en skrämmande framtid, idag blir en nyhet om en klonad afghanhund mest fascinerande kuriosita. Mediernas berättelser domineras av antingen eller, schablonartat svart eller vitt.

THORE SONESON

► Genetik & kloning

På webbplatsen forskning.se finns under rubriken tema en specialsida om kloning. Där finns fakta om genteknik och termer.

Fåret Dolly döptes av forskarna efter sångerskan med samma förnamn. Cellen som Dolly klonades från var en juvercell från ett annat får.

Etikforskningsprogrammet inom Swegene-projektet har finansierat ett flertal arbeten som resulterat i publicerade artiklar och böcker. Mer info finns på www.swegene.org under bioetik.

EVIGT LIV

– är det något att sträva efter?

Många gamla sagor och myter talar om "ungdomens källa" och längtan efter ett obegränsat liv. Nu tror somliga att drömmen om evig ungdom kan bli verklighet i framtiden, med vetenskapens hjälp. Då är det dags att fundera på drömmens följder: är det en god idé att människan försöker bli odödlig?

En gammal människa i ung förpackning – är det egentligen något att sträva efter?
ILL: OLA BLOMGREN/
LÖNEGÅRD & CO